

יו. לחזק זה את זה ביסודות האמונה ובפרט במעמד הר סיני

לפיכך, אחינו כל ישראל הנפוצים בקצוות הארץ, חייבים אתם לחזק קצתכם לקצתכם, ולאמץ ולזרז הגדולים לקטנים, והיחידים להמון, ותחברו אומתכם על דבר אמת שלא ישתנה ולא יופר, ולהרים קולכם באמונה שלא תיפול לעולם ולא תשחת, והוא:

להודיע לרבים שהקדוש ברוך הוא הוא אחד ולא כשאר האחדים²²

ולהודיע שמשה הוא נביאו ומדבר עמו

והוא אדון כל הנביאים, והוא שלם מכולם, והוא המשיג מהקדוש ברוך הוא מה שלא השיג אחד מכל הנביאים לא לפניו ולא לאחריו

ושספר תורה זה כולו מ"בראשית" עד "לעיני כל ישראל" הוא דיבור מאת הבורא יתברך למשה רבינו, שנאמר (במדבר יב, ח): "פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בו".

ושאין להפר ולא לשנות ולא להוסיף ולא לגרוע לעולם

ושלא תבוא מאת ה' תורה זולתה ולא ציווי ולא אזהרה.

וכמו כן זכרו מעמד הר סיני, שציוונו הקדוש ברוך הוא לזכרו תמיד, וגם הזהירנו מלשוכחו אותו, וציוונו ללמד אותו לבנינו כדי שיגדלו על תלמודו, הוא מה שנאמר (דברים ד, ט-י): "רַק הַשְּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֶר נִפְשֶׁךָ מְאֹד, פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ, וּפֶן יִסּוּרוּ מִלְבָּבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ, וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וּלְבְנֵי בָנֶיךָ - יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחָרֵב".

וראוי לכם, אחינו, שתגדלו בנים על המעמד ההוא הגדול²³, ותספרו בתוך קהל

הערות - ילמד ענוים דרכו

22 הרמב"ם במו"נ מסביר שהתורה לא תשתנה כי היא חכמת ה' וה' אלוהים אמת, אין הוא חסר או משתנה. אם כן הטענה שהאלוה נתן תורה אחת ואחר כך נתן תורה אחרת על ידי נביא אחר - יש בה פגיעה באחדות ה'.

23 הרמב"ם בהל' חגיגה פרק ג מבאר שמעמד הקהל בא לעורר את החוויה של המעמד שהיה: "מצוות עשה להקהיל כל ישראל אנשים ונשים וטף בכל מוצאי שמיטה בעלותם לרגל ולקרות באזניהם מן התורה פרושיות שהן מזרזות אותן במצוות ומחזקות ידיהם בדת האמת... וגרים שאינן מכירים - חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני. אפילו חכמים גדולים שיוודעים כל התורה כולה חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתרה. ומי שאינו יכול לשמוע - מכוון לבו לקריאה זו, שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת ויראה עצמו כאילו עתה נצטווה בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי האל". דברי הרמב"ם "אפילו חכמים גדולים" מזכירים את מה שאנו אומרים גם על סיפור יציאת מצרים בליל פסח.

אותו מעמד פעם בשבע שנים נעשה בהקטנה בקריאת התורה בבית הכנסת. על כן יש כמה עניינים במצוות הקריאה שהם זכר למעמד הר סיני. ולדעתי בזמן שנהגו שמיטה ויובל היו קוראים את התורה פעם בשלוש שנים בשני מחזורים, ואחר כך בשמיטה קוראים כל התורה בשנה אחת (והיא

מסלול 1: יום ב, כח סיון מסלול 3: יום ד, כז סיון
מסלול 2: יום ג, כח סיון מסלול 4: יום ה, כז סיון

ועדה גדולתו והדורו. שהוא עמוד שהאמונה סובבת עליו, והטענה המביאה לידי אמת. וגדלו המעמד ההוא על כל גדולה, כמו שגידלו הקדוש ברוך הוא, שנאמר (שם לב): "כִּי שָׁאֵל נָא לְיָמִים רֵאשֻׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנַיךָ".

ודעו אחינו בכרית הזאת ובסברה הזאת, שהדבר הגדול הזה שנראה במציאות שהעיד עליו מבחר כל העידים שלא היה מקודם כמוהו וכן לא יהיה אחריו כמוהו²⁴, והוא שתשמע אומה אחת בכללה דיבור הקדוש ברוך הוא ושתראה כבודו עין בעין. ודבר זה היה שתתחזק האמונה חיזוק שלא ישנהו משנה, ויגיע לנו על ידי האמת כדי להעמיד רגלינו לבל ימעדו אשורינו בעתות כאלו, כשיתחדש שום רוגז או שמד על יהודים חס וחלילה וכשתתגבר יד האנס, שכן כתוב (שמות כ, טז): "כִּי לְבַעְבוֹר נְסוֹת אֶתְכֶם בָּא אֱלֹהִים וּבַעְבוֹר תִּהְיֶה יְרֵאתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תַחֲטְאוּ", כלומר שזה הנגלה עליהם בעניין זה, כדי שתעמדו בכל ניסיון שיפגע בכם באחרית הימים, שלא יזוז לבבכם ולא תחטאו. ואתם, אחינו, היו על בריתכם קיימים ובדתכם מחזיקים ועל אמונתכם נוהגים ועומדים!

ושלמה המלך עליו השלום דימה אותנו לאשה יפה בתכלית היופי שאין בה דופי, שנאמר (שה"ש ד, ז): "כְּלֶךְ יִפָּה רַעֲיָתִי וּמוֹם אֵין בָּךְ", ודימה שאר האמונות והסברות שרוצים להמשיכה אליהם ולהחזירה לאמונתם כאנשי הבליעל השטופים בזימה והמפתים הנשים שהן חיל להשיג מהן תאוותם המכוערת. כן אירע לנו עם אלו שהם משיאים אותנו ומפתים להחזירנו לדתותיהם, ואולי נאחז ונסתבך בסבכי פחזותם ובענפי שקריהם. ואחר כך חזר בחכמתו בלשון תשובת האומה, כאילו היא אומרת לאותם שהם רוצים לפתותה, ולהראות להם שסברתה מעולה מסברתם: לאיזה דבר מתחזקים בי? התוכלו להראות לי כמו "מחולת המחננים"²⁵? כלומר שהאומה תטעון כנגדם ואומרת להם: הראוני כמו מעמד הר סיני שהיה בו מחנה אלוהים ומחנה ישראל זה לעומת זה אז אשוב לעצתכם! וזה המאמר הוא על דרך משל (שם ז, א): "שׁוֹבֵי שׁוֹבֵי הַשּׁוֹלְמִית שׁוֹבֵי וְנַחֲזָה בָּךְ! מֵה תַחֲזוּ בְשׁוֹלְמִית כְּמַחֲלַת הַמַּחְנָנִים", ופירושו "שולמית" – השלמה החסידה, ו"מחולת המחננים" (פירושו) שמחת מעמד הר

הערות – ילמד ענוים דרכו

שנה שכולם בשבתון ולומדים תורה) ומסיימים אותה בחג הסוכות במעמד הקהל. לאחר שנפסקה השמיטה ויצאו לבל נשארו רק עם המחזור של שנת השמיטה לסיים התורה בשנה אחת, ואילו בארץ ישראל נשארו עם מחזור של שלוש שנים וחצי, כיוון שאחר החורבן פסק מעמד הקהל, וגם היהודים כבר לא היו קבועים באדמתם ורובם לא עסקו בחקלאות ולא שבתו בשביעית.

24 "כִּי שָׁאֵל נָא לְיָמִים רֵאשֻׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנַיךָ לְמַן הַיּוֹם אֲשֶׁר בְּרָא אֱלֹהִים אֶדָם עַל הָאָרֶץ וְלִמְקַצֵּה הַשָּׁמַיִם וְעַד קִצֵּה הַשָּׁמַיִם הַנְּהִיָּה כְּדָבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אוּ הַנִּשְׁמַע כְּמֵהוּ. הִשְׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ כְּאֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אֹתָהּ וַיַּחֲיֵי".

25 הרמב"ם מפרש את הפסוק "שׁוֹבֵי שׁוֹבֵי הַשּׁוֹלְמִית שׁוֹבֵי וְנַחֲזָה בָּךְ" כדברי אומות העולם לישראל. וישראל ענוים: "מֵה תַחֲזוּ בְשׁוֹלְמִית כְּמַחֲלַת הַמַּחְנָנִים".

מסלול 1: יום ב, כח סיון	מסלול 3: יום ד, כז סיון
מסלול 2: יום ג, כח סיון	מסלול 4: יום ה, כז סיון

סיני (= "מחול") שהיה בו מחנה ישראל, שנאמר (שמות יט, יז): "וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לְקֶרְאֵת הָאֱלֹהִים מִן הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְבוּ בְּתַחְתִּית הַהָר", ומחנה אלוהים כמו שנאמר (תהלים סח, יח): "רָכַב אֱלֹהִים רַבְתִּים אֶלְפֵי שְׁנָאן ה' בָּם סִינֵי בְּקֶדֶשׁ"²⁶. ראה חכמת המשל וסודו, שהוא החזיר מלת "שובי" ארבע פעמים בזה הפסוק להיות לרמז שאנו נרדפים ארבע פעמים לצאת מן הדת²⁷, בכל אחת מן המלכויות האלה הארבעה, שאנו היום באחרונה מהן.

יח. הבטחה שלא יהיה שמד בכל העולם בבת אחת

והבטיחנו הקדוש ברוך הוא בתורתו ואמר כי בהיותם מכריחים אותנו לאחוז בסברתם, שנאמר (דברים ד, כח): "וַיַּעֲבֹדְתֶם שָׁם אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם", אבל בכל זה לא יהיה זה בכלל בכל הארץ²⁸. ולא תיכרת התורה ממנו לעולם, והבטיח ואמר (שם לא, כא): "כִּי לֹא

הערות - ילמד ענוים דרכו

26 אולם המדרש מפרש ש"מחניים" הוא ארבעת המחנות של הדגלים במדבר. והאליך פירש על מחנה יעקב והשכינה שנפגשו בדרך לארץ ישראל "ויקרא שם המקום ההוא מחניים".

27 אין זה רק כנגד ארבע מלכויות, אלא גם כנגד ארבע דרכים לשמד את ישראל כמו שביאר הרמב"ם לעיל: שתי הדרכים הראשונות: השמדה פיזית כמו שניסה המן לעשות, וכתובת ספרי מינים על ידי עובדי עבודה זרה המנגחים את דת ישראל, כמו שעשו האדומים והפרסים והיוונים; ושתי הדרכים האחרונות שבאו בשם הנבואה ובשם אלוהי ישראל וזרעו ספק או בטענת החלפה של העם הנבחר וביאת המשיח כמו שעשו הנוצרים, או בטענת החלפה של התורה וזיופה כמו שעשו המוסלמים. ורמז לארבע המלכויות נמצא גם בפסיקתא זוטרותא לשה"ש: "שובי שובי השולמית - למה ד' פעמים שובי שובי? כנגד ד' מלכויות, שאומות העולם אומרים לישראל: הואיל ושכח אתכם בואו והיכנסו אצלנו ותהיו כמונו". ונראה שהמדרש נוגע בנקודה הרגישה ביותר בימין הגלות: נפילתו של עם ישראל והצלחת האומות נותנות תחושה שהאמת אכן נמצאת איתם. לכן התשובה של ישראל היא "מחניים" - הבדיקה לקשר עם הכורא אינה בהצלחה גשמית אלא בהופעת השכינה על העם. יוסד זה מודגש בריה"ל. בטענת הגויים - עיין בכוזרי א, ד; א, קיב ועוד. בתשובת ישראל - עיין כוזרי ב, לב; "האומות המתות אשר ניסו לחקות את האומה החיה, הגיעו לכל היותר לדמיון חיצוני. אמנם גם בנייהן הקימו בתים לאלוה, אך בכתיים ההם לא נגלה אות מאת האלוה. הם קיבלו עליהם פרישות ונזירות למען תשרה עליהם הנבואה - אך היא לא שרתה עליהן. ואף גם זאת: בהשחיתם דרכם כי חטאו ועברו חוק לא ירדה עליהם אש מן השמים ולא מגפת פתאום, למען ידעו אל נכון כי היה זה עונש על מרים מאת האלוה, וכאשר נפגע לבם, רצוני לומר הבית ההוא אשר אליו הם מכוונים את תפילותיהם - לא בא כל שנוי במצבם. ואם נשתנה לא נשתנה כי אם מהיותם רבים או מעטים חזקים או חלשים שרויים במחלקת או מאחדים הכל כפי דרך הטבע והמקרה. אולם אנחנו - כאשר נפגע לבנו הוא בית מקדשנו - נחלנו, וכאשר ישוב לבנו לאיתנו - נרפא גם אנחנו, בין שנהיה רבים, בין שנהיה מעטים, יהיה מצבנו אותה שעה מה שיהיה. כי יוצרנו אלוהים חיים, הוא מלכנו והוא המחזיק בידנו גם במצבנו כיום מצב הפיזור והגלות".

בהמשך האיגרת הרמב"ם חוזר על פסוק זה בהקשר אחר של המעמד - אימות נבואת משה רמב"ן לבראשית לב, ט על הפסוק "והיה המחנה הנשאר לפליטה": "והכוונה בזה, כי יעקב יודע שאין זרעו כולו נופל ביד עשו, אם כן ינצל המחנה האחד על כל פנים. וגם זה ירמוז שלא יגורו עלינו בני עשו למחות את שמנו, אבל יעשו רעות עם קצתנו בקצת הארצות שלהם, מלך אחד מהם גזור

תִּשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ". וביאר לנו על ידי ישעיהו מבשר אומתנו, שהאות ביננו ובינו יתברך והמופת המורה שלא נאבד - הוא קיום תורת ה' ודברו ביננו, שנאמר (ישעיהו נט, כא): "וְאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אִתְּכֶם אֲמַר ה' רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְדִבְרֵי אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בְּפִיךָ"²⁹.

שאלות מנחות:

- ✦ מדוע הרמב"ם מזכיר בין יסודות האמונה שהם בסיס המאבק עם האסלאם (כגון מעלת נבואת משה ונצחיות התורה) את האמונה באחדות ה' הרי גם המוסלמים מאמינים בכך?
- ✦ מדוע הקב"ה עשה את מעמד הר סיני באופן כה רועש וניסי?
- ✦ מדברי הרמב"ם משמע שלא רק את יציאת מצרים צריך לחוות - "להראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", אלא גם את מעמד הר סיני יש להעביר לבנים כאילו הם היו שם. לָא כְּלִימוּד אֵלָא כְּסִיפּוּר. מתי אנו עושים כן כמו שעושים ליציאת מצרים בליל הסדר?
- ✦ אנו רגילים להחשיב את יציאת מצרים כבסיס ליסודות האמונה וכי הנסים מעידים על אלוה שברא את העולם ומשגיח עליו ומצווה ומתגמל. אך מדוע מעמד הר סיני הוא "הטענה המביאה לידי אמת"?
- ✦ האם ניתן לומר שיציאת מצרים היתה מעמד שנועד לסתור את הפילוסופים והכופרים בהשגחה, ואילו מעמד הר סיני היה מעמד שנועד לסתור את האסלאם?
- ✦ "בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם" - כנגד אילו תקופות זה נאמר?
- ✦ לכאורה מעמד הר סיני הוא יסוד האמונה כי שם שמעו את משה מתנבא ואומתה נבואתו מה שלא עשה שום נביא כמותו. אך על פי שיר השירים הדגש במעמד הר סיני הוא "מפגש המחנות" - מחנה ישראל ומחנה שכינה. מדוע זה היסוד שבא כנגד טענת האומות?
- ✦ מה הקשר בין ההבטחה שלא תמוש התורה מפינו להבטחה שעם ישראל יתקיים לנצח?

הערות - ילמד ענויים דרכו

בארצו על ממוננו או על גופנו, ומלך אחר מרחם במקומו ומציל הפלטים. וכך אמרו בבראשית רבה (עו, ג): 'אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו - אלו אחינו שבדרום, והיה המחנה הנשאר לפלטה - אלו אחינו שבגולה'. ראו כי גם לדורות תרמוז זאת הפרשה".

29 עיין ספר העיקרים ד, מד שביאר הפסוק באופן אחר, כהוכחה לגאולה העתידה.

מסלול 1: יום ב, כח סיון	מסלול 3: יום ד, כז סיון
מסלול 2: יום ג, כח סיון	מסלול 4: יום ה, כז סיון